

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра філософії та основ загальногуманітарного знання філософського факультету

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Проф. Хмарський В.М.

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

”Етика”

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки 6.020301 - „філософія”, 6.020101 - „культурологія”

(шифр і назва напряму підготовки)

для спеціальності „філософія”, „культурологія”

(шифр і назва спеціальності (тей))

спеціалізації _____

(назва спеціалізації)

інституту, факультету філософського

(назва інституту, факультету)

Курс «Етика». Робоча програма навчальної дисципліни для студентів
(назва навчальної дисципліни)

за напрямом підготовки 6.020301–„філософія”, спеціальністю 6.020301–„філософія”.
”_____” _____

Розробники: Можегова Л. В., старший викладач філософського факультету

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри (циклової, предметної комісії) _____

Протокол № _____ від. “_____” _____ 20__ р.

Завідувач кафедрою (циклової, предметної комісії) Секундант С. Г.

_____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“_____” _____ 20__ р

Схвалено методичною комісією за напрямом підготовки
(спеціальністю) _____

(шифр, назва)

Протокол № _____ від. “_____” _____ 20__ р.

“_____” _____ 20__ р. Голова _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© Можегова Л. В.,

© ОНУ імені І. І. Мечникова,

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1,5	Галузь знань <u>0203 „Гуманітарні науки”</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.020301 – „філософія”</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): <u>6.020301 „філософія”,</u> <u>6.020101 „культурологія”</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		4-й	5-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ - _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 126		7-й	7,8-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 20 самостійної роботи студента – 72 денна форма, 100 заочна форма.		Лекції	
	28 год.	18 год.	
	Практичні, семінарські		
	26 год.	8 год.	
	Лабораторні		
	0 год.	0 год.	
	Самостійна робота		
	72 год.	100 год.	
ІНДЗ: год.			
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 126, з них 28 годин – лекції, 26 годин – семінари, 72 години – самостійна робота.

для заочної форми навчання – 126, з них 18 годин – лекції, 8 годин – семінари, 100 годин самостійної роботи.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Місце етики в навчальному процесі.

Етика виникла і розвивається в системі філософського знання, вона складає важливу частину в культурі людства, є частиною нашого життєвого світу.

Вона спирається на філософію, історію філософії, філософську антропологію, логіку, естетику, історію культури, літературу, право, релігієзнавство й інші дисципліни практичної діяльності. Етика зв'язна з усіма досліджуваними предметами, а також із самим життям.

1.2. Мета викладання етики.

Розкрити основні теоретичні положення етики в системі філософського і загально гуманітарного знання, її принципи і норми, основні положення, особливості їхнього застосування в теорії і практиці. Навчити аналізувати моральні проблеми, розуміти природу моральних конфліктів, шляху виходу і подолання їх. Обґрунтувати практичне значення етики як «практичної філософії».

1.3. Задачі вивчення етики.

Підвищити моральну культуру особистості. Використовувати отримані знання для морального удосконалення й відповідального відношення до себе, свого життя й інших людей.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- Основні етапи становлення етики й основні етичні теорії
- Основні поняття етики, її принципи і норми.
- Основні сучасні етичні теорії і проблеми.

вміти:

- Аналізувати різні етичні теорії, поняття, норми, принципи.
- Обґрунтувати значимість загальнолюдських ціннісних орієнтації і ілюструвати Великих Учителів Людства, Великих Моралістів.
-

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль №1. Загальний огляд видів проблем в етиці.

Тема 1.1. Предмет, завдання та основні підходи.

Етика як практична філософія. Різні підходи до виникнення моралі, предмету етики. Основні етичні проблеми і способи рішення. Структура, основні розділи етики. Місце етики в системі філософського знання, інших наук. Етика як мистецтво життя.

Тема 1.2. Різноманітність моралі та єдність етики.

Різноманітність нравів (етоса) в історичному культурному процесі. Суб'єктивна та об'єктивна мораль. Рівні розвитку моральності людини за Л. Колбергом. Релятивізм і абсолютизм в етиці. Плюралізм моральних принципів, практичних дій, самовираження.

Тема 1.3. Основні етапи становлення етики.

Основні етичні вчення і напрямки. Етичні ідеї. Стародавнього світу: Конфуціанство, джайнізм. Буддизм.

Антична етика. Софісти. Сократ – мораліст, вчитель людства. Платон. Аристотель. Епікур. Стоїцизм. Етична думка Середньовіччя та Відродження. Етичні вчення Нового часу. Етична думка в Україні XVII – XVIII ст.

Етика класиків німецької філософії. Соціально – етичний радикалізм. Соціально – етичний лібералізм XIX – XX ст.

Тема 1.3.1. Антична етика як вчення про чесноти характеру та вищі блага.

Місце Античної етики в системі етичного значення. Різниця між софістами та Сократом. Сократичні школи: Кіренаїки, кініки. Основні принципи етики Платона. Епікур та епікуризм. Стоїцизм.

Тема 1.3.2. «Нікомахова етика» за Аристотелем.

Загальна характеристика. Вплив пізнання на спосіб життя. Зв'язок блага і щастя зі способом життя, з призначенням людини – діяльністю душі, згодні із судженням. Етичні та дианоетичні чесноти. Зв'язок добродійності і щастя. 10 чеснот. Справедливість. Добро і право. Розум, совість, розуміння. Задоволення і страждання. Аналіз різних думок. Дружелюбність та дружба. Перша і друга евдемонія.

Тема 1.4. Сутність, особливість моралі як предмета етики.

Мораль як ціннісне становлення людини до самої себе, як внутрішній само регулятор поведінки людини. Совість. Мораль не почуття, розум. Свобода волі. Благо як вища цінність. Мораль як форма соціальних відношень, як обов'язку. Обов'язок. Відповідальність. Імперативність, нормативність, оцінювання. Поняття «правильності» вчинку. Золоте правило моральності. Моральний закон. Співвідношення поміж ЗЛН та категоричним імперативом

I. Канта.

Тема 1.4.1. Мораль та інші форми суспільного життя. Головні соціальні функції моралі.

Мораль і право. Релігія і мораль. Наука і мораль. Мистецтво і мораль. Філософія і мораль. Мораль та економіка. Мораль і політика. Моральна оцінка права, політики, економіки з позиції добра або зла, справедливості, чи несправедливості. Функції моралі: гуманізуюча, регулятивна, оцінювальна, світоглядна, пізнавальна, виховна.

Тема 1.5. Основні поняття і категорії етики.

Благо. Добро і зло. Совість та обов'язок. «Сором». Честь та гідність. Обов'язок. Справедливість. Сенс життя і щастя. Чесноти та пороки. Категорії надії, віри, і любові.

Змістовий модуль №2. Зв'язок і вплив етичних поглядів та підходів з сучасними моральними проблемами.

Тема 2.1. Етична думка в Україні.

Релігійно – філософсько – етичний комплекс духовності Київської Русі. Формування етики як самостійного роздуму філософії в Києво – Могилянській академії. Етичні погляди в етиці Г. Сковороди. Етично – філософська думка України Нового часу.

Тема 2.2. Християнська етика.

Теоцентризм. Бог як моральний абсолют. Від справедливості до милосердя. Поняття миру, добра, зла, свободи волі, гріха, спасіння в етиці Августина Аврелія. Розум та віра. Вище благо та чесноти. Сучасні християнські погляди.

Тема 2.3. Етика І. Канта.

Філософсько – методологічні погляди І. Канта. Метафізичне обґрунтування. Априоризм. Формалізм. Ідеалізм. Догматизм. « Абсолютність моралі» доброї волі. Категоричний імператив. Основні формулювання. Розум. Обов'язок. Практичний розум. Постулати практичного розуму. Бог. Свобода. Безсмертя душі. Негативна та позитивна свобода. Свобода як спонтанна причинність. Роль моральності в житті розумної людини та суспільства.

Тема 2.4. Етика утилітаризму.

Поняття загального блага. Щастя, користі і честі, справедливості в етиці Мілля. Перший і другий рівень для розуміння структури моральності. Критерії моральної оцінки.

Тема 2.5. Етика Фрідріха Ніцше.

«Філософія життя» і ірраціоналізм. Основні праці Ф. Ніцше. Нігілізм. Переоцінка наявних моральних цінностей. Питання добра і зла, сорому, справедливості. Етичний моралізм. «Сильна людина», «надлюдина», «інший». Історія моралі. Критерії моральності. Зріла особистість. Критика традиційної моралі, моральності. Зріла особистість. Критика традиційної моралі, релігійної моралі. Непослідовність етичної позиції Ніцше.

Тема 2.6. Моральне вчення В. С. Соловйова в праці «Виправдання добра».

Автономний характер етики, незалежність від позитивної релігії, метафізики, гносеології і проблеми вільної волі. Сором, жалість, благочестя. Аскетизм, альтруїзм та релігійні почуття. Моральність і право. Любов, краса і добро.

Тема 2.7. Сучасні етичні теорії.

Гуманістична етика Є. Фрома. Етика не насильства. Етика благоговіння перед життям.

Тема 2.8. Моральна культура особистості.

Моральна культура особистості. Моральна свідомість, моральні почуття. Моральна діяльність. Моральні відносини. Типи моральної культури. Моральна культура посадової особи. Самовиховання, сутність спілкування, етикет, принципи і вимоги етикету, етика і етикет, моральна цінність товариства, дружби, любові та шлюбно – сімейних стосунків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	126	28	26			72	126	18	8			100
Модуль 1												
Змістовий модуль № 1. Загальний огляд видів проблем в етиці.												
Тема 1.1. Предмет, завдання та основні підходи. Взаємозв'язок етики з іншими науками.		1	1					1	1			
Тема 1.2. Різноманітність моралі та єдність етики.		1	1					1				
Тема 1.3. Основні етапи становлення етики. Загальна характеристика.		2	1					1				
Тема 1.3.1. Антична етика як вчення про чесноти характеру та Вищі блага.		2	2					1	1			
Тема 1.3.2. «Нікомахова етика» за Аристотелем.		2	4					2				
Тема 1.4 Сутність,		2	2					2	2			

особливість моралі як предмета етики.												
Тема 1.4.1. Мораль та інші форми суспільного життя. Головні соціальні функції моралі.		1						1				
Тема 1.5. Основні поняття і категорії етики.		2	2					2				
Усього годин за змістовий модуль № 1.		13	13					11	4			
Змістовий модуль №2. Зв'язок і вплив етичних поглядів та підходів з сучасними моральними проблемами.												
Тема 2.1. Етична думка в Україні. Історія та сучасність.		2	2					1	1			
Тема 2.2. Християнська етика. Історія та сучасність.		2	2									
Тема 2.3. Етика І. Канта. М. Шелером етики І. Канта.		2	2					2	2			
Тема 2.4. Етика утилітаризму. Деонтологічний та утилітарисський підхід в сучасній етиці.		2	2					1	1			
Тема 2.5. Етика Фрідріха Ніцше. Переоцінка наявних моральних		2	1					1				

цінностей.												
Тема 2.6. Моральне вчення В. С. Соловйова в праці «Виправдання добра».		1	2					1				
Тема 2.7. Сучасні етичні теорії.		2	2					1				
Тема 2.8. Моральна культура особистості.		2						2				
Усього годин за змістовий модуль № 2.		15	13					8	4			

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>1. Специфіка моральності.</p> <p>1. Мораль, етика – сходи пізнання, сфери морального життя людини й суспільства.</p> <p>2. Етика як практична філософія і філософія життя.</p> <p>3. Суб’єктивне і об’єктивне в моралі.</p> <p>4. Золоте правило моральності як вираз її специфіки.</p> <p>5. Особливості морального закону. Категоричний імператив І.Канта і співвідношення його із золотим правилом моральності.</p> <p>Основна література: Аристотель. Никомахова етика. Соч. в 4-х т. М., 1983. Т.4. С.77, 82, 85, 86, 108, 196, 287, 288. Войтыла К. (Папа Иоанн Павел II). Основания этики//Вопросы философии. 1991, № 1. С.28-34. Гегель Г.В.Ф. Философия права. М., 1990. С.154, 198-199, 200, 205-206. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. М., 1998. С. 9-28. Кант И. Лекции по этике. М., 2000. С.61-69.</p>	2

	<p>Додаткова література: Адорно Теодор В. Проблемы философии морали. М., 2000. С.5-17. Анчел Ева. Этнос и его история. М., 1988. С.13-20. Гусейнов А.А. Золотое правило нравственности. Дробницкий Д.Д. Понятие морали. М., 1974. С.15-63. Кант И. Основы метафизики нравственности/ Соч. в 6-ти тт. М., 1965. Т.4 (1). С.219-309. Эко Умберто. Пять эссе на темы этики. СПб, 2000. С.9-24.</p>	
2	<p>2. Головні поняття і категорії етики.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ціннісний характер моральної свідомості. Ієрархія цінностей. Ідеал. 2.Ціннісний зміст добра і зла. Співвідношення з поняттям блага. Добра воля. 3. Імперативність моралі. Співвідношення ціннісного і нормативного в моралі. Обов'язок і сумління. Гуманістичне і авторитарне сумління. 4. Свобода. Поняття свободної причинності у Канта. Свобода і відповідальність. “Втеча від свободи”. 5. Доброчинність і вади. 6. Щастя і суть життя. <p>Основна література: Аристотель. Никомахова етика. Соч. в 4-х т. Т.4. С.78-94, 254. Бердяев Н.А. О назначении человека. М., 1993. С.37-54, 85-87, 100-103, 241-252. Гегель Г.В.Ф. Философия права. М., 1990. С.172-198. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. М., 1998. Раздел 2. Общие моральные понятия. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм//Сумерки богов. М., 1989. С.319-344. Соловьев В.С. Оправдание добра. Соч. в 2-х тт. М., 1988. Т.1. С.183-204; т.2. С. 736-761. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. М., 1981. С.26-335. Фромм Э. Человек для самого себя. Введение в психологию этики. IV. 2. Совесть авторитарная, гуманистическая. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1990.</p>	2

	<p>Додаткова література: Вышеславцев Б.П. Вечное в русской философии//Вышеславцев Б.П. Этика преображенного эроса. М., 1994. С.160-203. Корсавин А.П. Добро и зло. Малые соч. СПб., 1994. С.250-284. Сенека. О счастливой жизни. Римские стоики Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. М., 1995. С.167-199. Скрпиник А.П. Моральное зло в истории этики и культуры. М., 1992. Франк С.Л. Крушение кумиров//Франк С.Л. Соч. М., 1990.</p>	
3	<p>3. Антична етика. Вчення про чесноти характеру і вище благо.</p> <p>1. Софісти, Сократ, Платон, Епікур, кініки, киренаїки, стоїки про доброчесність і вище благо. 2. Критика Аристотелем у “Нікомахової етиці” поняття доброчесності і блага в попередніх та сучасних йому вченнях. 3. Визначення Аристотелем чеснот. Зв’язок з характером, знанням, вчинками. 4. Доброчесність як якість особистості та устої. 5. Доброчесність як середина у пристрастях, вчинках, здібностях вчиняти правильно. Загальна характеристика чеснот.</p> <p>Основна література: Аристотель. Никомахова этика. Соч. в 4 т. М., 1983. Т.4. С.54-144. Платон. Соч. в 4 т. М., 1990. Т.1. Апология Сократа, Критон, Гиппий Большой, Горгий, Протагор. Эпикур. Письмо к Менекею//Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. М., 1979. С.432-436, 437-442.</p> <p>Додаткова література: Антология кинизма. М., 1984. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. М., 1979 (Сократ. Платон. Аристотель. Диоген. Зенон. Эпикур). Гусейнов А.А. Великие моралисты. М., 1995. Сократ. С.158-173. Эпикур. С.178-192.</p>	2

4	<p>4. “Нікомахова етика” Аристотеля.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історична і сучасна оцінка етики Аристотеля. 2. Телеологічний характер етики Аристотеля. Зв’язок етики з метафізикою, філософією, психологією, політикою. 3. Проблема правильного вчинку, усвідомленого вибору як найважливіша в етиці. 4. Встановлення зв’язку між поняттями правосудності, справедливості. Справедливість, добро і право. 5. Розумність, мудрість, кмітливість як чесноти розумної частини душі. 6. Дружба і дружелюбність. Проява дружби в різних видах державного устрою. 7. Поняття щастя як діяльності. Образ життя і щастя. <p>Основна література: Аристотель. Никомахова этика. Соч. в 4-х т. М., 1983. Т.4. Кн. 1-10.</p> <p>Додаткова література: Войтыла К. Основания этики//Вопросы философии. 1991. №1. Макинтайр А. После добродетели. М., 2000. С.199-224. (Ницше и Аристотель. С.150-166). Мур Дж.Этика. М., 1999. С.336-346.</p>	2
5	<p>5. Етика в Києво-Могилянській Академії.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні представники Академії і характер курсів етики, що вони читали. 2. Звернення до авторитетів: Аристотеля, Фоми Аквінського. 3. Практична направленість курсів. Діалогічний характер викладання матеріалу. 4. Гуманістичний підхід при обговоренні проблем добра і зла, блага, щастя, свободи. 5. Значення курсів з етики для становлення української культури і етики. <p>Основна література: Памятники этической мысли на Украине 17 – первой</p>	2

	<p>половине 18 ст. К., 1987. Стефан Калиновский. Десять книг Аристотеля к Никомаху//В 1. С.47-268. Сильвестр Кулябка. Этика//В.1. С.271-296. Козачинский Михаил. Книга 2. Нравственная философия или этика//В 1. С.297-418. Георгий Конисский. Нравственная философия или этика//В 1. С.419-504.</p>	
6	<p>6. Християнська етика.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теоцентризм християнської етики. Бог як моральний абсолют. 2. Христос як зримий взірець моральності. Від справедливості до милосердя. 3. Відродження людини через віру в Христа і дотримання його заповідів. 4. Поняття миру, добра, зла, свободи волі, гріха, спасіння в етиці Августина Аврелія. 5. Вчення про вище благо і чесноти в етиці Фоми Аквінського. Співвідношення поміж розумом і вірою. 6. К.Войтила про основи етики, виникнення моральних норм, про необхідність моральних зусиль людини. <p>Основна література: Августин Аврелий. О благодати и свободном произволении духа//Гусейнов А.А., Иррлитц Г. Краткая история этики. М., 1987. С.332-357. Аквинский Фома//В 1. С.250-360. Важнейшие моральные и этические учения. Иисус Христос//Гусейнов А., Апресян Р.Г. Этика. М., 1998. С.77-95. Войтыла К. Основания этики//Вопросы философии. 1991. № 1.</p> <p>Додаткова література: Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. К., 1990. С.61-208. Вышеславцев Б.П. Этика преображенного эроса. М., 1994. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра. М., 1991. Соловьев В.С. Оправдание добра/Соч. в 2-х т. М., 1988. Т.1. Часть 2. Добро от Бога. С.222-282.</p>	2

7	<p>7. Етика І.Канта.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. І.Кант про абсолютність моралі і добру волю. 2. Категоричний імператив. Основні формулювання. 3. Обов'язок. І.Кант про обов'язки людини до самого себе і до других людей. 4. Постулати практичного розуму. <p>Основна література: Кант І. Основы метафизики нравственности//Кант И. Соч. в 6 т. Т.4 (1). С.217-310. Кант И. Критика практического разума//В 1. С.311-499. Кант И. Лекции по этике. М., 2000.</p> <p>Додаткова література: Адорно Т. Проблемы философии морали. М., 2000. С.138-144, 114-126. Шопенгауэр А. Критика основы, указанной для этики Кантом//Артур Шопенгауэр. Свобода воли и нравственность. М., 1990. С.134-184. Этика Канта и современность. Рига, 1989.</p>	2
8.	<p>8. І.Кант і Макс Шелер.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критика Максом Шелером формалізму в етиці. Формальне аргіогі І.Канта. 2. Поняття матеріального аргіогі у Макса Шелера. Феноменологічний метод. 3. Співвідношення формального і матеріального в етиці. <p>Основна література: Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей//Шелер М. Избранные произведения. М., 1994. С.251-336. Шелер М. Ordo amoris//Там же. С.341-377.</p> <p>Додаткова література: Соловьев В.С. Оправдание добра. Соч. в 2-х т. М., 1988. Т.1 Критические замечания о недостаточности Кантовой этики. С.240-247. Этика Канта и современность. Рига, 1989.</p>	2

9.	<p>9. Любов як відповідь на проблему людського існування.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Різноманітні підходи до розуміння природи любові в історії філософії та культури. 2. Любов і свобода. 3. Любов і залежність. 4. Оптимістична і песимістична моделі любові. <p>Основна література: Платон. Пир//Платон. Соч. в 4 т. М., 1993. Т.2. Льюис Клайв. Любовь//Вопросы философии. 1989. № 8. Соловьев В.С. Смысл любви//Соловьев В.С. Соч. в 2-х т. М., 1988. Т.1. С.493-548. Соловьев В.С. Жизненная драма Платона//В 3. С.582-626. Фромм Э. Искусство любить. М., 1990.</p> <p style="text-align: right;">Додаткова література: Философия любви. М., 1990, ч.1,2.</p>	2
10.	<p>10. Любов як умілість жити.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ознаки любові. 2. Види любові, їх особливості. 3. Патріотизм як вид любові. 4. Труднощі різних видів любові. 5. Практика любові. <p>Основна література: Льюис Клайв. Любовь//Вопросы философии. 1989, № 8. Фромм Э. Искусство любить. М., 1990.</p> <p>Додаткова література: Философия любви. М., 1990, ч.1,2.</p>	2
11.	<p>11. Моральна культура особистості.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Культура морального сумління. 2. Культура моральних почуттів. 3. Культура поведінки. Етикет. <p>Основна література:</p>	2

	<p>Архангельская М.Д. Бизнес-Этикет, или игра по правилам. М., 2002. Ботавина Р.Н. Этика деловых отношений. М., 2002. Киркегор Серен. Наслаждение и долг. Air Land. К., 1994. Фрейд З. Неудовлетворенность культурой. Фромм Э. Типы характера: продуктивная и непродуктивная ориентация//Фромм Э. Психоанализ и этика. М., 1992. С.61-99.</p> <p>Додаткова література: Нравственная культура личности. К., 1986.</p>	
12.	<p style="text-align: center;">12. Сучасні етичні теорії.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика. 2. Гуманістична етика Е.Фромма. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Критика метаетики і релятивізму. 2.2. Етика і психоаналіз. 2.3. Природа людини і її характер. Типи характеру і орієнтація особистості. 2.4. Проблеми гуманістичної етики. 3. Етика ненасилля. <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Основні положення етики ненасилля. Принципи ненасильницького опіру. 3.2. Ненасилля і держава. 3.3. Чи виправдовує мета засоби? <p>Основна література: Ганди М. Сатьяграха//Ненасилие: философия, этика, политика. М., 1993. Опыт ненасилия в XX в. Социально-этические очерки. М., 1996. Фромм Э. Человек для самого себя//Фромм Э. Психоанализ и этика. М., 1993. С.415. Этика ненасилия//Этическая мысль 1991. М., 1992. Статьи: Л.Н.Толстой. Не убий никого. Мартин Лютер Кинг. Паломничество к ненасилию. Д.Шарп. Ненасильственная борьба: лучшее средство решения острых политических конфликтов.</p> <p>Додаткова література: Фромм Э. Душа человека. М., 1992. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1990.</p>	2

13.	<p>13. Сучасні етичні теорії (ч.2).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етика благоговіння перед життям А. Швейцера. <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Універсальний характер етики. Віталізм. 1.2. Етика – основа культури. 1.3. Етика і містика. 1.4. А. Швейцер про своє життя та думки. 2. Становлення і поняття біоетики. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Проблема добра і зла, правильного і неправильного в медицині. Біоетичні комітети. 2.2. Проблема евтаназії. “За” і “проти” евтаназії. 2.3. Проблема абортів і контрацепції. 2.4. Моделі взаємовідносин вченого і пацієнта. Відношення до хворих, психічно хворих людей. <p>Основна література: Огурцов А.П. Этика как биоэтика: аксиологические альтернативы//Вопросы философии. 1994, № 3. Рейчелс Дж. Активная и пассивная эвтаназия//Этическая мысль. Научно-публицистические чтения. 1990. М., 1990. С.205-212. Фут Ф. Эвтаназия//Философские науки. 1990, № 5. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. М., 1992. С.92-105, 197-243. Швейцер А. Письма из Ламберене. М., 1989.</p> <p>Додаткова література: Биоэтика: проблемы, трудности, перспективы. Материалы «круглого стола»//Вопросы философии. 1992, № 10.</p>	2
	Всього годин:	26

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Чим відрізняються поняття «етос», «етика», «мораль», «моральність», «етикет». - Прокоментувати, що таке предмет етики. - Яке місце займає етика в системі сучасних наук? - Прокоментувати основні розділи етики, що вони вивчають? <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етика як вчення про доброчесність характеру і найвище Благо. 2. Етика як вчення про цінності. 3. Етика як вчення про моральні норми. 4. Етика як вчення про відповідальність людини. 	4,5
1.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризуйте поняття «об'єктивна мораль», «суб'єктивна мораль». - Чим характеризується конвенціоналізм? - Чим відрізняються поняття « транс культурний релятивізм» - Охарактеризуйте поняття « моральний абсолютизм» <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Важливість вчення теорії етики. 2. Телеологічний принцип. 3. Деонтологічний принцип. 4. Конвенціоналізм, плюралізм, абсолютизм в етиці. 	4,5

1.3.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризуйте у цілому кожен етичний теорію, основні проблеми. - Чим відрізняються античні і середньовічні етичні теорії. - Розкрити трактування понять «мораль», «моральність», «моральність» в етиці Г.В. Гегеля. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конфуціанство як нормативна програма гідного життя. 2. Система етичних принципів Декалогу як важлива складова частина моральних законів християнства та ісламу, загально – людською основою моральності. 3. Софісти. Переорієнтація філософії з вивчення природи на етичний бік – вивчення людини. 4. Погляди Демокрита. 5. Сократ – філософ, мораліст – просвітник. Принцип – «пізнання себе самого». 6. Ідея блага в філософії Платона. Основні чесноти. 7. Етика Аристотеля. 8. Евдемонічний ідеал Епікура. 9. Основні ідеї стоїцизму. 10. Нормативні принципи християнської етики. /Августин Аврелії, Фома Аквінський, К. Войтила, Клайв Льюїс про християнську етику/ 11. Теорія природного права /Томас Гоббс, Джон Локк, Бенедикт Спіноза/ 12. Теорія розумного егоїзму. 13. Осмислення людської природи. Жан-Жак Руссо, Дені Дідро, Клод Адріан Гельвецій. 	4,5
1.3.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Яке місце займає Антична етика в системі етичного знання? - У чому полягає різниця між софістами і Сократом? - Яку роль грає принцип «пізнай самого себе» в етиці Сократа? - В чому полягає сутність гедонізму, евдемонізму, стоїцизму? - Охарактеризуйте співвідношення етики Платона та етики Аристотеля. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етичний релятивізм софістів. 2. Сократ – визначний Учитель Людства, видатний 	4,5

	<p>мораліст.</p> <p>3. Епікур і епікуризм.</p>	
1.3.2.	<ul style="list-style-type: none"> - У чому полягає різниця між ученням Платона і Аристотеля. - Систематизуйте усі визначення «чесноти» в роботі «Нікомахова етика». - У чому полягає сутність телеологізму Аристотеля? - У чому полягає сутність відмінностей першої і другої евдемонії за Аристотелем? - Охарактеризуйте поняття «найвище благо» і «щастя». - Як пізнання впливає на спосіб життя. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасна характеристика етики Аристотеля / Див. К. Войтила, Макінтайр А./ 2. Поняття «справедливості» (за Арістотелем і Д. Ролзем). 3. Співвідношення поміж етикою та політикою в етиці Аристотеля. 4. Аристотель і І.Кант про дружбу. 	4,5
1.4.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризуйте сутність моралі у цілому, чим відрізняються поняття «моральна свідомість», «самосвідомість», «моральна діяльність», «моральне відношення». - Обґрунтувати, чому моральність є дійсною лише як єдність моральної свідомості та моральної діяльності. Визначити моральні аспекти діяльнісно – практичного відношення до світу. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Золоте правило моралі як свідчення її особливостей. 2. Сенс морального закону. Основні формулювання. 3. Співвідношення поміж ЗПН імперативом І. Канта. 4. Мораль як різновид духовно – практичного освоєння дійсності. 5. Роль особистісного прикладу для формування моральності. Визначні Учителя людства / Сократ, Епікур, Будда, Ісус Христос, Швейцер А./ 	4,5
1.4.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризуйте гуманізуючу функцію моралі. - Охарактеризуйте світоглядну функцію моралі. - Охарактеризуйте виховну функцію моралі. - В чому полягає єдність і цілісність соціальних функцій моралі. 	4,5

	<p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Єдність моральної практики і моральної свідомості. 2. Мораль як спосіб специфічно – людського існування, форма людського існування, форма людської індивідуальності. 3. Вчинок як об’єктивно – реалізований мотив, або суб’єктивно мотивований результат. 4. Моральний принци, моральний ідеал, моральні цінності. 	
1.5.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризуйте основні категорії етики. - В чому полягає сутність категорій «совість» і «обов’язок» - Охарактеризуйте взаємозв’язок поміж благом та добром. - В чому полягає сенс категорій «сенс життя» і «щастя». <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Місто та роль етичних категорій в системі етичного знання. 2. Співвідношення добра і доброти, істини і правди, гармонії і краси. 3. Аристотель, Августин, Хома Аквінський, І. Кант, М. Вебер, В. С. Соловйов про категорії моралі, про чесноти та пороки. 4. Гуманістична та автори стична совість 5. Історичні та сучасні теорії справедливості. 6. Критика метафізичного підходу до поняття «добро» в метаетиці. 	4,5
2.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Охарактеризувати основну проблематику української етичної думки. - Охарактеризуйте основні курси етики в Києво – Могилянській академії. - Як зв’язні поміж собою серце, розум, почуття і воля. - Сутність етико – гуманістичної проблематики в філософії Г. Сковороди. - Охарактеризуйте етично – філософську думку України Нового часу. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Повість минулих літ» , « Слово про Закон і Благодать» Іларіона, «Ізборник» Святослава, « Повчання» Володимира Мономаха як осмислення 	4,5

	<p>актуальних проблем тогочасного суспільного життя.</p> <p>2. Етико – гуманістичні проблеми в етиці Г. Сковороди.</p> <p>3. Людина як єдність видимого і невидимого.</p>	
2.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Основні положення християнської етики. - В чому полягає принцип « теоцентризму»? - Охарактеризуйте питання миру, добра, зла, свободи волі, гріха, спасіння в етиці Августина Аврелія. - Як зв'язні поняття «розум» і «віра» в етиці Хоми Аквінського? - Які чесноти визначаються Хомою Аквінським. - В чому полягає сутність теологічних чеснот. <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етика любові Ісуса Христа. Від справедливості до милосердя. 2. Августин Аврелій про добро, зло, волю. 3. Клайв Льюїс про християнську етику. 4. В. С. Соловйов як християнський мислитель. Основні положення роботи «Виправдання добра». К. Войтила / Папа Іоан Павло II / про підстави етики. 	4,5
2.3.	<ul style="list-style-type: none"> - Метафізика моральності, «апріоризм», «формалізм», «суб'єктивний ідеалізм», «добра воля», «розум», «практичний розум», «обов'язок», «категоричний імператив», «можливість категоричного імперативу», «постулати практичного розуму». - Охарактеризуйте основні положення етики І.Канта. В чому полягає різниця поміж волі і доброї волі. Яка можлива свобода за І. Кантом. - В чому сутність деонтологічного підходу І. Канта в етиці? - Чим відрізняється поняття « головний принцип моральності» та «другий принцип». <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критика М. Шелером формального аргіорі у І. Канта. Моральне пізнання, моральної поведінки і філософська етика. 2. Значення етики І. Канта. 3. Основні проблеми праці І. Канта «Основи метафізики моральності» 4. Роль праці І. Канта «Критика практичного розуму» для поняття суспільності специфіки моральності. 5. Основні відповідальності людини перед собою та 	4,5

	<p>іншими.</p> <p>6. Різниця любові до честі та жадання до честі. Дружба по І.Канту і Аристотелю.</p> <p>7. «Метафізика нравів» І. Канта. Основні положення.</p>	
2.4.	<p>- В чому полягає сутність блага.</p> <p>- Чим відрізняється поняття «користь» і «благо».</p> <p>- Охарактеризуйте сутність утилітаризму.</p> <p>- Як зв'язані поміж собою «користь» та «справедливість».</p> <p>- Як характеризуються рівні моральності.</p> <p>- Які критерії моральних оцінок виділяються в утилітаризмі.</p> <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Деонтологічний і утилітаристський підхід в етиці. 2. Відношення поміж категоричним імперативом І. Канта і принципом утилітаризму. 3. Етика бізнесу і утилітаризму. 4. Біоетика і утилітаризм. 	4,5
2.5.	<p>- Чим відрізняється імморалізм від аморалізму.</p> <p>- Охарактеризуйте питання «переоцінка наявних моральних цінностей», «добро і зло», «сором», «совість», «справедливість», «сильна людина», «надлюдина», «любов до близьких», «до далеких», «зріла особистість», «традиційна мораль», «Resentiment».</p> <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні ідеї Ф. Ніцше в працях «Людське, надто людське», «Весела наука», «Зла мудрість», «Так казав Заратустра», «По той бік добра і зла», «До генеалогії моралі», «Анти – християнин». 2. Ідеал здорового суспільства для Ф. Ніцше. 3. Суперечність поглядів для Ф. Ніцше. 	4,5
2.6.	<p>Охарактеризуйте основні поняття (перераховані раніше)</p> <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ідея Боголюдства в праці В.С. Соловйова «Виправдання добра». 2. Сором, жалість, благочестя – передумова моральності. 3. Смысл любові за Соловйовим В.С. 	4,5
2.7.	<p>Охарактеризуйте поняття «орієнтація характеру й особистість», «плідна і неплідна орієнтації», авторитарна, гуманістична совість, принципи «бути собою», «бути задоволеним собою», «любов як</p>	4,5

	<p>відповідь на проблему людського існування», «основні принципи етики не насильства», «ерос», «філія», «агапе», «єдність етики і містики», «благоговіння перед усім живим», «культура і етика правильний вчинок в біології», «етичні проблеми в біоетиці».</p> <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістична етика Є. Фрома. 2. Основні ідеї і принципи етики не насильства. 3. А. Швейцер – сучасний визначний Учитель Людства, видатний мораліст. 4. Гуманітарна і гуманістична совість. 	
2.8.	<p>- Охарактеризуйте основні поняття розділу: «Моральна і культурна особистості».</p> <p>Теми рефератів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Любов, гуманізм, милосердя і безкорисливості – основний зміст навчання і виховання. 2. Моральна культура як єдність культури свідомості, почуттів і культури поведінки. 3. Етика й етикет. 	4,5
	Всього годин:	72

9. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання на передбачене навчальним планом.

10. Методи навчання

Лекції, семінари

11. Методи контролю

Модульна контрольна робота, оцінки за семінари, іспит.

Питання до іспиту з етики

для студентів IV курсу філософського факультету

1. Предмет і значення етики.
2. Мораль як якісна визначеність людської душі.
3. Моральна досконалість особистості.
4. Вище благо як безумовна, абсолютна мета розумного поведіння.
5. Добра воля як вільна воля.
6. Мораль як здатність жити в людському суспільстві.
7. Мораль як форма суспільних відносин.
8. Норма як вираження повинності. Види норм. Особливість моральних норм.
9. Єдність волі і загальності як особливості моралі.
10. Золоте правило моральності як вираження її специфіки.

11. Співвідношення між золотим правилом моральності і категоричним імперативом І. Канта.
12. Ненасильство як категорична моральна заборона.
13. Єдність моралі і різноманітність нравів.
14. Парадокс моральної оцінки.
15. Парадокс моральної поведінки.
16. Основні поняття і категорії етики.
17. Добро і зло.
18. Моральний обов'язок і совість.
19. Воля.
20. Честь і гідність.
21. Щастя і сенс життя.
22. Ідеал. Вище благо.
23. Етика ритуалу Конфуція як з'єднання чесноти і щастя, волі окремої людини і згодного життя в суспільстві.
24. Етико - нормативна програма Будди. Серединний шлях. Чотири шляхетні істини. Самовдосконалення як самозречення .
25. Мойсей як законодавець і духовний наставник єврейського народу. Мойсей як учитель людства. Конкретно-історичне і загальнолюдське в Декалозі.
26. Етика любові Ісуса Христа. Співвідношення Нагорної проповіді Ісуса Христа і Десятислів'я Мойсея. Від справедливості до милосердя.
27. Ідея єдиного Бога Мухаммеда. Моральні правила правовірного мусульманина. Своєрідність етики Корана.
28. Сократ – філософ – мораліст. Основні положення його вчення.
29. Евдемоністична етика Епікура.
30. Етичні погляди Платона. Поняття блага.
31. Аристотель про предмет і задачі етики.
32. Загальна характеристика Никомахової етики Арістотеля. Арістотель в оцінках сучасних філософів.
33. Вчення Арістотеля про чесноти характеру і вище благо.
34. Аристотель про правосудності про справедливість, розважливість, розумність, мудрості.
35. Аристотель про дружелюбність як чесноти характеру і про дружбу.
36. Етика стоїків. Добродіяльність як апатія. Поняття мудреця як ідеалу добродісного життя.
37. Роль софістів в історії етики.
38. Християнська етика.
39. Августин Аврелій про добро, зло, волю.
40. Фома Аквінський про вище благо і чесноти.
41. К.Войтила /Папа Іоанн Павло II/ про підстави етики.
42. Клайв Льюїс про християнську етику.
43. В.С. Соловйов як християнський мислитель. Основні положення роботи «Виправдання добра».
44. Етика І. Канта.

45. Загальна характеристика основних праць І.Канта з етики / «Основи метафізики моральності», «Критика практичного розуму», «Метафізика нравів»/.
46. І.Кант про абсолютність моралі і доброї волі.
47. Моральний закон як категоричний імператив. Формулювання категоричного імператива.
48. Моральний обов'язок як суб'єктивний принцип моральності.
49. Постулати практичного розуму. Примат практичного розуму над чистим розумом.
50. Воля як умова і підстава морального закону.
51. «Зоряне небо наді мною і моральний закон у мене».
52. Формальне а ргіорі у І.Канта і матеріальне а ргіорі у М. Шелера.
53. Дж. С. Мілль. Етика утилітаризму.
54. Поняття загального блага як найбільшого щастя найбільшого числа людей.
55. Користь і чеснота в етиці Мілля.
56. Значення принципів першого і другого рівня для розуміння структури моральності.
57. Мілль про критерії моральної оцінки.
58. Ф.Ніцше. Критика моралі з моральної точки зору.
59. Нігілізм. Заперечення моралі рабів. Основні риси моралі рабів по Ніцше. Поняття «ressentiment».
60. Внеморальна мораль надлюдини.
61. Протилежність добра і зла і протилежність гарного і поганого у філософії Ф. Ніцше.
62. Етика в Києво-Могилянській Академії.
63. Загальна характеристика сучасних етичних вчень.
64. Основні принципи етики ненасильства.
65. Етика «благоговіння перед життям» Альберта Швейцера.
66. Основні проблеми біоетики.
67. Любов як відповідь на проблему людського існування /Платон, Е. Фромм, В.С. Соловйов, Клайв Льюїс про любов/.
68. Моральна культура особистості.
69. Етика й етикет.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для іспиту

Поточне тестування та самостійна робота				Сума
Змістовий модуль № 1	Змістовий модуль № 2	Змістовий модуль № 3		
Тема 1.1, 1.2.,1.3.,1.3.1.,1.3.2.,1.4., 1.4.1.,1.5.	Тема 2.1.,2.2.,2.3.,2.4.,2.5.,2. 6.,2.7.,2.8.	СРС	Відвідування занять	100
35	30	25	10	100

T1, T2 ... T7 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій, нормативні документи, методичні розробки до курсу.

14. Рекомендована література

Базова

1. Аристотель. Никомахова етика. М; Мысль. 1983, Соч. в 4 т., т. 4
2. Войтыла К. Основание этики. Журнал: Вопросы философии., 1991, №1.
3. Гегель Г.В.Ф. Философия права. М; Мысль.- 1990, Разделы: Моральность. Право. Нравственность.
4. Гусейнов А.А. Апресян Р.Г. Этика. М.: Гардарика. 1998.
5. Кант И. Основы метафизики нравственности И. Кант Соч. в 6 т. М. 1965. Т. 4.
6. Кант И. Основоположения к метафизике нравов (новый перевод) И. Кант. Соч. М.; 1997 Т.3 стр.39-275.
7. Кант И. Критика практического разума

8. Кант И. Лекции по этике М.; Республика. 2000.
9. Кинг М.Л. Паломничество к ненасилию Сборник: Этическая мысль. Научно-публицистические чтения. М.: 1991.
10. Кьеркегор Серен. Страх и трепет. М.; Республика. 1993. Наслаждение и долг. АО Air- Laud& Новый круг. 1994.
11. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра. М.:ИПЛ. 1991.
- 12.Лоренц К. Об агрессии/ Так называемое зло/ Восемь смертных грехов современного человечества. Журнал: Вопросы философии 1992. №8.
13. Льюис Клайв. Любовь. Журнал: Вопросы философии 1989. №8.
14. Памятники этической мысли на Украине XVII-первой половины XVIII столетия. Этика в Киево – Могилянской Академии. Киев. Наукова думка. 1987.
15. Сартр Ж-П. Экзистенциализм – это гуманизм. В сб. Сумерки богов. М.: Мысль. 1989. Соч. в 2х т., т. 1.
16. Соловьёв В.С. Оправдание добра. М.: Мысль, 1989. Соч. в 2х т., т. 1.
17. Соловьёв В.С. Смысл любви.(там же) т.2
- 18.Спиноза Бенедикт. Этика М-Л-д.1933
19. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. М.: Прогресс, 1981.
20. Франк С.Л. Смысл жизни. Ж-л: Вопросы философии 1990.№6.
21. Фромм Э. Человек для себя. Минск. Коллегиум. 1992
22. Фромм Э. Бегство от свободы. М.: Прогресс, 1990.
- 23.Фромм Э. Искусство любить. М.: МГУ.1990.
24. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. М.: Прогресс. 1992.

Допоміжна

1. Вебер М. Протестантская этика.
2. Гусейнов А.А. Великие моралисты. М, М.; 1997.
3. Войтыла К. /Иоанн Павел II/ любовь и ответственность. М. Круг.1993.
4. Левер В.А. От психофизики к моделированию души. Журнал: Вопросы философии. 1990.№6.
5. Макинтайр А. После добродетели. Исследование теории морали. М. Академический проект. Екатеринбург: Деловая книга.2000.
6. Ницше Ф. К генеалогии морали.. Соч. в 2х т.М. 1990. т2. стр. 407-555.
7. Степанянц М.Т. Справедливость и демократия в контексте культур. Вопросы философии.- 1996.№2 стр. 143-150.
- 8.Свинцов. Люди и крысы. Ж-л: Вопросы философии. – 1992. №8.
9. Толстой Л.Н. Не убий никого. В сб. Этическая мысль. Научно-публицистические чтения. 1991. М.: Республика. 1991.
10. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей. В сб. Макс Шелер Избранные произведения. М. Гнозис. 1994.
11. Шелер М. Ordo Amoris(там же).
- 12.Шелер М. Ресентемент в структуре моралей С-Пб Наука. Университетская книга.1999.
13. Эвтаназия. В журнале: Вопросы философии. 1992. №10; 1994. №3. Раздел: Проблемы биоэтики.

14. Этическая мысль: Научно-публицистические чтения. М.;П. 1988, М.; 1990, М. республика.1991.

15. Інформаційні ресурси

1. www.ethicscenter.ru	Етичні енциклопедії, література, навчальні програми, навчальні посібники та підручники. А також бібліотека он-лайн, форуми, коментарі, журнали, глосарії.
2. www.philosof.omsk.edu/libery/index.htm	Першоджерела.
3. www.biblus.ru	Бібліотека ім. ОНУ імені І.І. Мечникова
4. www.ya.ru	Пошуковий сайт. Введіть в пошукову строку слово «етика».
5. www.rambler.ru	Пошуковий сайт
6. www.bigmir.net	Пошуковий сайт
7. www.mail.ru	Пошуковий сайт
8. www.philosophi.ru	Пошуковий сайт
9. http://www.philosophy.ru/library/kant/02/0.html	Пошуковий сайт
10. http://www.philosophy.ru/library/kant/01/sod.html	Пошуковий сайт
11. http://www.philosophy.ru/library/kant/omn/.html	Пошуковий сайт